

Hlavatá, R. a kol.: *Jazyk ako text (vysokoškolský učebný materiál z praktickej štylistiky)*. Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2019. 174 s. ISBN 978-80-558-1494-0

Jana Nemčeková

Jednou z najnovších publikácií vydaných na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre je vysokoškolská učebnica *Jazyk ako text*. Zaoberá sa praktickou štylistikou a je dielom autorského kolektívu z Katedry slovenského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v zložení R. Hlavatá (vedúca autorského kolektívu), Ľ. Kralčák, J. Glovňa, M. Rendárová a K. Dudová. Recenzovaná vysokoškolská učebnica predstavuje čiastkový výstup riešenia grantového projektu KEGA č. 043UKF-4/2018 *Jazyk ako text*. Vysokoškolský učebný materiál z praktickej štylistiky a didaktiky slovenského jazyka. Projekt vychádza zo súčasnej prestavby vzdelávacieho systému slovenského školstva a zároveň z aktuálnej potreby zvýšiť jazykovú, didaktickú a štylistickú gramotnosť nastupujúcej generácie mladých ľudí pripravujúcich sa na budúce učiteľské povolanie. Vznikol pre potreby výučbového procesu z disciplín štylistika (komunikačná a slohová výchova), praktická štylistika, tvorba a analýza textu určeného pre budúcich učiteľov predprimárneho a primárneho vzdelávania a budúcich učiteľov slovenského jazyka Pedagogickej fakulty UKF v Nitre. Cieľom tohto projektu bolo vytvoriť pre budúcich učiteľov vysokoškolský učebný materiál určený na skvalitnenie ich jazykovej, štylistickej a didaktickej gramotnosti pri príprave na učiteľské povolanie a pri práci s textom. Projekt bol zameraný na tvorbu vysokoškolského učebného materiálu, ktorý umožní realizáciu komplexnej výučby materinského jazyka na PF UKF v Nitre. *Celospoločenský prínos projektu v oblasti školstva a pedagogiky* spočíva v zostavení dvoch vysokoškolských publikácií pre budúcich učiteľov – jednou z týchto publikácií bola vysokoškolská učebnica *Jazyk ako text*, ktorej výsledky pozitívne hodnotilo MŠ SR.

Hlavným cieľom autorského kolektívu bola systematizácia doterajších poznatkov zo štylistiky, textovej lingvistiky, frazeológie, didaktiky slohu a priblíženie tejto problematiky dynamiky textu a dynamiky jazyka vysokoškolským študentom filologických odborov, študentom štylistiky, praktickej štylistiky, tvorby a analýzy textu, ktoré sú dôležitými disciplínami pre budúcich učiteľov predprimárneho a primárneho vzdelávania a budúcich učiteľov slovenského jazyka. Publikácia je však vhodná aj pre učiteľov, ktorí sa potrebujú zorientovať v novších poznatkoch zo štylistiky, ale aj laickú verejnosť, ktorú daná problematika zaujíma.

Metódy, ktoré autori pri spracovávaní informácií v textoch použili, vychádzali nielen z odbornej pramennej literatúry, ale i z vlastnej pedagogickej činnosti, a to výučby samotných autorov publikácie *Jazyk a text*. Vysokoškolská učebnica pozostáva z deviatich kapitol, úvodu a zoznamu použitej literatúry. Každá kapitola je ďalej členená na podkapitoly, ktoré podčiarkujú prehľadné členenie teoretického výučbového textu.

Úvod prvej kapitoly s názvom *Text a štylistika* sa zameriava na objasnenie základných teoretických pojmov (aktuálny text, potenciálny text, dynamický text, pro-

cesuálny text), ktoré autorka – R. Hlavatá aj prehľadne znázorňuje do schém, čo môže byť pre mnohých študentov a čitateľov vysokoškolskej učebnice veľmi nápomocné.

V podkapitole 1.1 s názvom *Vymedzenie pojmu štylistika* R. Hlavatá definuje štylistiku a predmet jej skúmania a zároveň ju aj rozčleňuje podľa rôznych lingvistických kritérií. V podkapitole 1.2 s názvom *Súčasná moderná štylistika a jazykový štýl* sa zameriava na funkčnú štylistiku, konkrétne na jazykový štýl, ďalej sa venuje individuálnej štylistike, kolektívnej štylistike a vzťahu štylistiky a textovej lingvistiky prostredníctvom klasifikácie štýlov. R. Hlavatá sa na štylistickú problematiku pozerá z rôznych pohľadov, uvádza doteraz známe teórie, no zároveň ich konfrontuje so svojimi postrehmi a potrebami dnešnej, modernej štylistiky. Je naozaj dobré, že R. Hlavatá venuje svoju pozornosť súčasnej štylistike. Hodnotí ju ako disciplínu, „*ktorá mechanicky nesúrodo spája rozličné a protichodné teórie, názory, smery, metódy a techniky*“ (s.16).

V úvodnej časti druhej kapitoly s názvom *Teoretické východiská práce s textom* autorka predstavuje rôzne pohľady na vnímanie textu. Sústreďuje sa na významných slovenských lingvistov, ako napr. J. Mistrík, J. Findra, J. Pavlovič, D. Slančová, F. Miko. Pojmy, ako koherencia textu, kohézia textu, kritériá textovosti, intencionalnosť textu, prijateľnosť textu, situačnosť textu, intertextovosť textu, informativnosť textu, pragmatika textu, znakovosť textu, ktoré sú didakticky objasňované, vysvetľuje autorka zrozumiteľne a jasne. Nezamotáva sa do danej problematiky, vyberá to, čo je podľa nej, ako skúsenej pedagogičky, potrebné a vhodne to spracováva tak, aby bol učebný textový materiál (obsahujúci mnohé lingvistické teórie) pre študentov a čitateľov ľahko čitateľný a pochopiteľný. V podkapitole 2.1 s názvom *Text a štylistické pojmy* definuje základné štylistické pojmy súvisiace s analýzou textu a textovými modelmi, ako napr. potenciálny text, aktuálny text, jazykový prejav, prehovor, komunikát, diskurz. V podkapitole 2.2 s názvom *Text a textová produkcia* sa R. Hlavatá zaoberá textovou produkciou ako aktivitou jedinca, pričom vychádza z koncepcií F. Mika a rozborov J. Mistríka, J. Findru a D. Slančovej.

V tretej kapitole sa autorka R. Hlavatá zaoberá formami a formovaním štýlovej podoby prejavu s ohľadom na výber výrazu a štylistiky textu, objasňuje dorozumievací proces a spôsob komunikácie.

Štvrtá kapitola s názvom *Variantnosť textu a komunikačné sféry* je prehľadne členená na viacero podkapitol ako *Dominantná komunikačná sféra*, *Dynamika mediálnej komunikačnej sféry*, *Funkčnoštýlová variantnosť*, *Sociálnokomunikačná variantnosť národného jazyka* a *Teritoriálna variantnosť národného jazyka*. Zaujímavý bol názor Ľ. Kralčáka, týkajúci sa mediálnej sféry komunikácie. Podľa Ľ. Kralčáka si mediálna sféra upevňuje svoje postavenie v rámci komunikačného procesu a bude mať veľký vplyv na dynamiku súčasného jazyka. S tým súvisí aj problematika variantnosti národného jazyka, ktorá je podľa R. Hlavatej, späť a funkčnými štýlmi, komunikačnými situáciami a žánrami.

Najrozsiahljšou kapitolou je piata kapitola s názvom *Štýlema ako základná jednotka štylistického subsystému jazyka*. Na tejto kapitole pracoval celý autorský kolektív. Každý z autorov spracoval svoju časť odborne a prehľadne, vystihujúc podstatu zvolenej témy. Je výborné, že sú v rámci spracovaných odborných po-

znatkov uvedené aj praktické cvičenia. Všetci autori sú zároveň aj dlhoroční pedagógovia, čo prezrádza aj vhodný výber cvičení, na ktorých si študenti, ale i ostatní čitatelia môžu získané teoretické vedomosti overiť.

V šiestej kapitole s názvom *Kompozícia textu s ohľadom na jeho obsahovo-formálnu stránku* R. Hlavatá rieši problematiku kompozície textu a primerane (opierajúc sa o teoretické východiská J. Mistrika) objasňuje členenie súvislého textu na horizontálne a vertikálne, pričom využíva doterajšie poznatky textovej lingvistiky a známe teórie slovenských jazykovedcov.

V siedmej kapitole vysokoškolskej učebnice s názvom *Obsahovo-kompozičné modely* R. Hlavatá hovorí o novej koncepcii štylistiky (pričom vychádza z teoretického podložia J. Findru) a opisuje aj modelové štruktúry hĺbkovej organizácie textu.

Ôsma kapitola s názvom *Dynamika textu* je opäť členená na viacero podkapitol - *Dynamika tematicko-kompozičnej výstavby textu*, *Aktuálna komunikačná dynamika textu*, *Historická (vývinová) dynamika textu*, *Dynamika štýlém*. Problematika každej podkapitoly bola spracovaná na veľmi vysokej úrovni, no mňa osobne zaujala tretia podkapitola s názvom *Historická (vývinová) dynamika textu*, v ktorej sa autor Ľ. Kralčák venuje problematike textov, ktoré boli vytvorené použitím kódu prirodzeného jazyka a plnia osobitné kultúrotypné funkcie. Demonstrácia vlastných teoretických poznámok je spracovaná na konkrétnom príklade textov Prostonárodných slovenských povestí od P. Dobšínskeho.

Deviata kapitola s názvom *Praktické úlohy zo štylistiky* obsahuje jedenásť konkrétnych ukážok dialogických a monologických textov rôznych žánrov funkčných jazykových štýlov, ktoré pripravila vedúca riešiteľského kolektívu R. Hlavatá. Pred každou ukážkou sú uvedené úlohy, vďaka ktorým budú študenti s ukázkami naozaj dobre pracovať. Texty aj úlohy sú prispôsobené tým, ktorí budú knihu najčastejšie používať, a to študentom vysokoškolských odborov, ktorí už sice nejaké vedomosti z tohto odboru majú, no v niektorých oblastiach sa ešte musia zdokonaľiť.

V záverečnom zhodnotení vysokoškolskej učebnice napísanej pod vedením vedúcej projektu R. Hlavatej chcem vysloviť slová pochvaly. Keďže štylistika ako vyučbová disciplína je pre študentov náročnou disciplínou, oceňujem inovatívny prístup k spracovaniu témy z praktickej štylistiky a dynamiky jazyka.

Študentom sa teraz dostáva do rúk zaujímavo spracovaná učebnica, ktorá jednoducho, no napriek tomu odborne a presne objasňuje problematiku praktickej štylistiky a dynamiky jazyka. Veľmi pozitívne hodnotím štýl, akým je spracovaná, grafické tabuľky, ktoré sprehľadňujú informácie a veľké množstvo praktických cvičení, vďaka ktorým si študenti získané vedomosti precvičia.

Spolupráca autorského kolektívu R. Hlavatej, Ľ. Kralčáka, J. Glovňu, M. Rendárovej a K. Dudovej je podľa môjho názoru naozaj vydarená a vysokoškolská učebnica *Jazyk ako text* bude prínosná pre veľké množstvo vysokoškolských študentov.